

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

ДРОТЯНКО Любов Григорівна,
д. філос. н., професор,
зав. кафедри філософії ГМІ НАУ

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ І ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Як відомо, феномен мультикультуралізму є породженням глобалізації. Як і глобалізація, мультикультуралізм є багатовимірним і багатоаспектним, тому ми торкнемося лише одного з аспектів – комунікативного, адже міжкультурна комунікація найчастіше веде або до порозуміння, або до виникнення конфліктних ситуацій у мультикультурному середовищі.

Останнім часом сформувався широкий спектр концепцій, який варіюється від есхатологічних прогнозів руйнівного «зіткнення цивілізацій» у сучасному світі (С.Хантінгтон) до досить оптимістичних уявлень щодо можливостей утворення гармонійних мультикультурних суспільств, зокрема в країнах Європи, де не існувало б загрози конфліктів на культурному ґрунті. Водночас, незважаючи на відмінність у підходах та прогнозах, прибічники тих чи інших концепцій сходяться в одному – визнанні кардинальної ролі феномену культури у взаємодії різних етно-національних спільнот. І в першу чергу, основу міжкультурної комунікації у полікультурному середовищі складає мовний аспект, коли у мовному спілкуванні діє принцип «свої - чужі». Цей принцип втілюється не лише в негативному ставленні до інших мов, але й у породженні образливих слів і фраз, якими характеризують представників інших етно-національних спільнот. Російський лінгвіст Л. Крисін, аналізуючи феномен етностереотипу в сучасній мовній свідомості, пише, що він пов'язується зі стандартним уявленням більшості людей, які входять до певного етносу, про людей інших етносів [1, с.450]. Для вивчення цього феномену важливо зрозуміти, які інтелектуальні, психічні, антропологічні особливості того чи іншого етносу стають об'єктами оцінки. Автор зазначає, що, в першу чергу, виділяється те, що є «не схожим» з даною етнічною чи національною культурою, що вирізняє етнос із-поміж інших. Це може стосуватися національних традицій і звичаїв, риси національного характеру, особливості анатомії, мовлення і т. ін.

Проте принцип «свої-чужі» може відігравати не лише негативну роль у мультикультурних суспільствах. М. Бахтін писав про важливу роль чужих мов у процесі формування філософії. Він відмічав, що розгадування чужих мов, розкриття їхньої таємниці сприяли виникненню філософом: «Якби який-небудь народ знав лише свою рідну мову, якби слово для нього співпало з рідним словом його життя, якби в його кругозір не входило чуже слово, слово чужої мови, то такий народ ніколи не створив би таких філософем» [2, с.67]. І таке розуміння ролі чужого слова є важливим для розвитку будь-якої мови і загалом культури народу, адже, як пише М.М.Бахтін далі, «рідне слово – «свій брат», воно відчувається як свій звичний одяг чи, ще краще, як та звична атмосфера, в якій ми живемо й дихаємо. В ньому немає таємниці; таємницею воно могло б стати в чужих вустах, притому ієрархічно-чужих, у вустах вождя, у вустах жерця, але там воно стає вже іншим словом, змінюється зовнішньо або вилучається із життєвих стосунків (табу для повсякденного вжитку або архаїзація мовлення), якщо тільки воно вже від самого початку не було у вустах вождя-завойовника іншомовним словом» [2, с.68].

У сучасному глобалізованому світі взаємовплив, змішування мов, з одного боку, збагачує повсякденне мовлення новими словами й виразами, але з другого – може порушувати баланс вжитку рідної мови та інших мов, що веде до збіднення рідної мови. На жаль, у полікультурних суспільствах мовне питання часто політизується й ідеологізується, що, на наш погляд, шкодить нормальному процесу культурного обміну. При культурній організації суспільства, в якому співіснують різні життєві стилі, культурні форми, притаманні способу життя різних етнічних груп, відсутня універсальна культурна ієрархія. Тому тут утворюється складна система взаємодії різних культурних стилів. У таких суспільствах питання про терпимість, толерантне ставлення до культурних відмінностей стоїть досить гостро. Причому це стосується як традиційних полікультурних країн, таких як Росія чи Сполучені Штати Америки, так і країн, в яких мультикультуралізм сформувався в останні десятиліття в процесі глобалізації, в тому числі й України.

Міжкультурна комунікація суттєво трансформується під впливом сучасних інформаційних технологій, які «задають культурі ХХ – ХХІ століть планетарний масштаб, при якому і успіхи, і проблеми, і саме мислення стають глобальними» [3, с.253]. Як би уряди європейських країн не намагалися закрити кордони від імміграції, ці країни об'єктивно рухаються до утворення полікультурних життєвих просторів, до асиміляції матеріальних і духовних цінностей інших культур, які проникають через їхніх носіїв. На цій основі поступово

складаються нові культурні утворення на території цих країн, які не пов'язані вже ні з мовою, ні з релігією, ні з іншими етнічними особливостями. Наприклад, це стосується формування молодіжних субкультур, до яких належать представники різних рас, націй та етносів, і яких об'єднують спільні проблеми й інтереси (зокрема щодо оплати за навчання, отримання робочих місць після закінчення університетів тощо). В таких культурних утвореннях відсутні сутички на етнічному ґрунті, а міжкультурна комунікація сприяє засвоєнню цінностей різних культур.

Отже, як про те свідчить національна й міжнародна практика, розвиток і зміцнення міжкультурної комунікації й співробітництва і на цій основі взаєморозуміння, толерантності і взаємоповаги як між різними етнічними і мовними групами всередині суспільств, так і між країнами, що належать до різних культур та цивілізацій, становлять собою ефективні засоби державної політики й діяльності громадянського суспільства. Вони плідно застосовуються для подолання конфронтаційних підходів та установок, екстремістських настроїв серед радикально налаштованих елементів усередині тих чи інших країн. Та без відповідних прагнень і зусиль громадянського суспільства в кожній країні, в якій мультикультуралізм відіграє суттєву роль, вирішити проблеми непорозуміння, а то й зіткнення на релігійному, мовному, звичаєвому тощо ґрунті неможливо. Зближенню, взаєморозумінню у міжкультурній комунікації може сприяти вміння придушувати *в собі* культурні стереотипи і вироблення вміння ставати на точку зору іншої культури, щоб зрозуміти витоки і цієї культури, і цієї точки зору.

Література:

1. Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности / Л. П. Крысин. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2005. – 542с.
2. Бахтин М. М. Антропологистика: Избранные труды / М.М.Бахтин. – М.: Лабиринт, 2010. – 255 с.
3. Артамонова Ю. Д. Текст СМИ в современной культуре: опыт философского анализа // Язык средств массовой информации. / Ю. Д. Артамонова – М.: Академический Проект; Альма Матер, 2008. – С.248-263.